

Pierre Rousset: Den vietnamesiska kommunismens särdrag

[Ur *Tariq Ali, red, The Stalinist Legacy. Its impact on 20th-Century World Politics, London: Penguin Books, 1984, s 321-344.*]

I politiska och ideologiska termer är förhållandet mellan den vietnamesiska kommunistiska rörelsen och stalinismen både komplicerade och motsägelsefulla. Redan från början avgjordes den vietnamesiska kommunismens framtid å ena sidan av dess relationer till Komintern och å den andra av den nationalistiska rörelsen.

På 1930-talet företrädde marxismen av flera partier. Givetvis Indokinas kommunistiska parti, som senare blev Vietnams arbetarparti och sedan Vietnamesiska kommunistpartiet (VKP), som nu styr den socialistiska republiken.¹ Men det fanns också vänsteroppositionella grupper som anslöt sig till Leo Trotskijs Fjärde internationall och oberoende grupper som den som leddes av Nguyen An Ninh. På 1930-talet kunde dessa grupper spela en betydande roll, men till sist tog VKP ledningen över den nationella befrielse-rörelsen, och därför kom den vietnamesiska marxismen att identifieras med detta parti. Denna uppsats kommer därför huvudsakligen att behandla VKP.

Men den situation som rådde på 1930-talet sprider en del ljus över de frågor som uppstår när man analyserar VKP:s förhållande till stalinismen. Kommunistpartiets första kärna bildades mellan 1925 och 1930, det vill säga under den period då Komintern staliniserades. Indokinas kommunistiska parti (IKP) grundades officiellt 1930, då tre olika grupper gick samman, till stor del på anmodan av Nguyen Ai Quoc – den framtida Ho Chi Minh – som fungerade som Kominterns regionala sändebud. Partiet var lojalt mot den stalinistiska internationall under hela 1930-talet och avvisade förslagen att bilda en ny internationall. Debatten var särskilt entydig eftersom den ägde rum mot bakgrund av Folkfronten i Frankrike – den härskande makten i Vietnam. Både Moskva och det franska kommunistpartiet (PCF) stödde Folkfrontsregeringen. Trots en del meningsskiljaktigheter verkar VKP ha följt deras exempel. De trotskistiska grupperna gick mot VKP:s politik och i synnerhet dess linje i den koloniala frågan. Diskussionen i Vietnam verkar ha varit en upprepning av debatten mellan Vänsteroppositionen och PCF, ett stalinistiskt parti om det någonsin funnits något.

Har VKP alltså alltid varit ett stalinistiskt parti eller blev det ett sådant på 1930-talet? Trots att det kan förefalla så är det ändå inte fallet. *VKP betraktade sig själv som en del av det stalinistiska Komintern, men blev aldrig i sig ett stalinistiskt parti.* Med andra ord underordnades det aldrig den sovjetiska byråkratins intressen, i vare sig politiska eller organisatoriska termer.² I så måtto liknar VKP:s utveckling det kinesiska kommunistpartiets (KKP:s) utveckling.

Det bästa sättet att förstå hur partiet har präglats både av sina egna nationella erfarenheter och av sitt medlemskap i det Moskva-ledda "socialistiska lägret" är att analysera dess historia. Det gör också att vi kan förstå hur det kunde gynna den revolutionära kampens intressen i Vietnam (och om så behövdes gå mot den sovjetiska byråkratins internationella linje) utan att någonsin försöka

1 Vid olika tidpunkter har kommunistpartiet varit känt under olika namn. Om inte annat anges används benämningen "Vietnamesiska kommunistpartiet".

2 Beteckningen "stalinistisk" kan förstås i flera betydelser. Personligen föredrar jag att använda den strikta definitionen av stalinismen: underordnande under en byråkrati som har tagit fast form i en härskande kast, nämligen den sovjetiska byråkratin. Det faktum att ett parti har band till Moskva räcker inte för att definiera det som stalinistiskt (som vi ska se fanns det grundläggande skillnader mellan PCF och VKP, trots att båda hade band till Moskva). Ett byråkratiskt arbetssätt är ingalunda förbehållet bara stalinismen. Dessutom har en byråkrati inte någon egen sammanhängande ideologi. Till och med temat om socialism i ett land kan återfinnas hos andra strömningar (socialdemokratiska och nationalistiska partier). Hursomhelst har det ändrats betydligt sedan Andra världskriget och har delvis ersatts med temat om det "internationella socialistiska lägret". Alltså kan inte stalinismen definieras i termer av ett byråkratiskt arbetssätt eller specifika ideologiska teman.

presentera ett övergripande alternativ till stalinismen.

Djupa nationella rötter

Ett centralt kännetecken hos VKP är att det alltid varit djupt rotat i landets sociala och nationella verklighet. Den vietnamesiska kommunistiska rörelsens framväxt uttryckte både internationella faktorer (den ryska revolutionen, den franska arbetarrörelsen och den kinesiska revolutionen 1925-1927) och utvecklingen av en stark och långvarig nationalistisk rörelse. Dess utveckling återspeglade att det uppkommit nya samhällsskikt (ett proletariat och halvproletariat i städerna och på landsbygden och en ny intelligentsia) och en allt djupare total samhällskris som objektivt satte ett revolutionärt svar på det koloniala styret på dagordningen.

Det förtjänar att betonas att VKP:s situation skiljde sig mycket från situationen för många kommunistiska partier i tredje världen som utvecklades sent och knappast var mer än avläggare till Komintern. Eftersom de aldrig var djupt rotade i sina egna länders nationella verklighet var de mer beroende av Moskva. VKP:s situation var därför helt annorlunda än Algeriska kommunistpartiets (AKP:s), vars medlemmar till största delen var av franskt ursprung. AKP var alltså organisatoriskt knutet till PCF, partiet i det koloniala moderlandet. På grund av PCF:s ståndpunkt i den koloniala frågan fjärmades det från den nationella rörelsen. Till skillnad från detta grundades VKP av vietnameser och dess medlemmar var från Vietnam. Även om PCF hade en viss auktoritet genom sina band till Komintern förblev det ett utifrån kommande inflytande.

Den vietnamesiska kommunismen tog sakta form under 1920-talets andra hälft, då den nationalistiska rörelsen befann sig i ett övergångstillstånd (i så måtto skiljer sig dess bildande från sin kinesiska motsvarighet). I slutet av 1800- och början av 1900-talet mötte den franska kolonialismen ett envist och ihållande motstånd från både folkliga och traditionalistiska krafter. Genom att motståndet hade en massbas och en kulturell sida kunde det utgöra grunden till den efterföljande kampen för nationell befrielse. Men i och med utbrottet av Första världskriget blev det uppenbart att de olika strömningar som ledde kampen var bankrutta. De lämnade plats för 1920-talets nya nationalistiska grupperingar som var uttryck för de nya samhällskrafter som verkade i landet och fick sin näring från de ekonomiska omvälvningar som koloniseringen orsakade. Till en början dominerades inte den nationalistiska rörelsen av kommunisterna utan av den risproducerande borgarklassens konstitutionalistiska parti i söder och av Viet Nam Quoc Dan Dang (VNQDD), som var starkast i norr och i huvudsak rekryterade statstjänstemän, soldater och lärare. Men mot slutet av 1920-talet minskade dessa rörelser inflytande snabbt. VNQDD förlorade sitt inflytande genom att de antog en terroristisk taktik och därefter tvingades till uppror på grund av det förtryck som de utsattes för (upproret i Yen Bai-garnisonen i februari 1930). Det konstitutionalistiska partiet tappade sitt inflytande därför att det i praktiken stödde den koloniala regimens brutala förtryck av VNQDD (det sistnämnda överlevde till största delen i landsflykt och återvände 1945 till Vietnam i armélastbilar från Guomindang).

Yen Bai-upproret fick djupgående återverkningar i hela landet. Kommunistpartiet bildades samma månad som upproret, och kom att dra fördelarna av det: strejkrörelsen 1928 hade redan signalerat uppkomsten av en arbetarrörelse både i städerna och på landsbygden. Kommunisterna var direkt indragna i bildandet av fackföreningarna och kunde därmed göra allt för att få ledningen över den framväxande arbetarrörelsen och den nationalistiska rörelsen. Det gjorde partiet genom att utgöra ett alternativ till det konstitutionalistiska partiet och till VNQDD och genom att ge fackföreningarna en masskaraktär och klasskaraktär. När jordbrukskrisen blev akut visade det sig också kunna leda stora bondestrider.

Första gången folkliga krav och den nationalistiska saken identifierades med en upprorsrörelse av masskaraktär under kommunistisk ledning var vid sovjetupproret i Nghe-Tinh i centrala Vietnam mellan maj 1930 och augusti 1931. Sovjeterna i Nghe-Tinh förblev isolerade och utsattes för hårt

förtryck. VKP nästan krossades 1931-1932. Ändå utgjorde 1930 en viktig vändpunkt för den sociala och nationalistiska kampen i Vietnam.

Under sina tidiga stadier hade kommunismen i Vietnam Komintern att tacka för mycket. Men i djupare mening uttryckte dess framväxt processer inom Vietnam självt: sammansmältningen av en intelligentsia som hade radikaliserats av de koloniala förhållandena, ett ungt proletariat i städer och på landsbygden som hade dragits in i sina första strider och en utarmad bondeklass som splittrats av effekterna av jordbrukskrisen. Den nationalistiska rörelsens första fas kännetecknades av kamp mellan en borgerligt nationalistisk strömning, en radikal småborgerligt nationalistisk strömning (VNQDD) och den kommunistiska rörelsen. Till slut segrade den sistnämnda. Den djupa och ihållande sociala och nationella krisen, som kom mycket tidigare och var mycket mer explosiv än i många koloniala och halvkoloniala länder, var en bördig jordmån för revolutionära aktioner.

Kommunistpartiet hade alltså redan från början djupa nationella rötter. Det var långtifrån en konstgjord skapelse av Komintern eller den sovjetiska byråkratin. Från början var det inte stalinistiskt. Tvärtom: när Paris och Moskva försökte stalinisera partiet stötte de på dess nationella rötter.

Tidiga erfarenheter i Kina

De vietnamesiska kommunistpartimedlemmarna lärde sig också mycket av sin vistelse i Kina. Det var i Kanton som Nguyen Ai Quoc (Ho Chi Minh) grundade den kommunistiska cell som skulle bli kärnan i Thanh Nien (Vietnams revolutionära ungdomsförbund). Den kommunistiska rörelsen gav också ut den första kommunistiska tidningen i Kanton. Det var där nya rekryter skolades för att återvända och bilda celler i Vietnam självt.

Mellan 1925 och 1930 hade den embryonala vietnamesiska kommunistiska rörelsen sin bas i Kina. Dess medlemmar kunde följa utvecklingen av den andra kinesiska revolutionen på mycket nära håll: massrörelsens utomordentliga uppsving, den mäktiga vågen av folkliga mobiliseringar, KKP:s imponerande tillväxt, framväxten av sociala sprickor i den nationalistiska rörelsen, sammanbrottet för alliansen mellan Guomindang och KKP, Chiang Kai-sheks brutala förtryck av arbetarrörelsen i Shanghai och Kanton, kontrarevolutionens seger...

Chiang Kai-sheks seger var ett svårt slag för de vietnamesiska revolutionärerna, som såg Nationalistkina som sin närmaste och säkraste bakgård. Den var också en viktig läxa för dem. Två medlemmar i Thanh Ninhs kommunistiska cell var officiellt medlemmar i KKP. Som den vietnamesiska historikern Nguyen Khac Vien skriver stod Thanh Ninhs ledning inför "sitt första allvarliga kraftprov... Kantonkommunens nederlag 1927; flera av dess medlemmar arresterades och Guomindang satte press på organisationen för att få den att anta en nationalistisk linje."³

Lärdomarna från 1927 påverkade de vietnamesiska kommunisterna extra mycket eftersom lärdomarna bekräftades av utvecklingen i Vietnam självt. 1927 förråddes massorna av den kinesiska nationella borgarklassen, som representerades av Guomindang. 1929-1930 stödde den vietnamesiska nationella borgarklassen, som representerades av det konstitutionalistiska partiet, det koloniala förtrycket av VNQDD, sovjeterna i Nghe-Tinh och VKP. 1927 lärde sig vietnameserna också en hel del om det stalinistiska Kominterns politik. Kremls direktiv, råden från speciella rådgivare som Borodin och Sovjetunionens diplomatiska linje bidrog alla till nederlaget: de ledde in KKP (och arbetarnas och böndernas massrörelse) i en återvändsgränd och lämnade dem försvarslösa mot kontrarevolutionen. Den kinesiska revolutionens tragiska nederlag 1925-1927 var till stor del ett resultat av den politik som Kommunistiska internationals stalinistiska ledarskap antog.

Dessa dramatiska erfarenheter förklarar också många senare sidor hos maoismen. I de kinesiska kämparnas ögon undergrävdes Moskvas prestige och auktoritet – som fram tills dess hade förefallit

3 Nguyen Khac Vien, *Histoire du Vietnam*, Paris 1974, s 155.

helt naturlig – för lång tid framåt. Samma sak gäller troligen för en del av de vietnamesiska kadrenna. Vissa av dem deltog också i den kinesiska Röda arméns storslagna strider och måste ha följt den långa fraktionskampen mellan Mao (som blev talesman för KKP:s ”inhemska” ledarskap) och Wang Ming (Stalins sändebud till KKP:s politbyrå). På 1930- och 1940-talet fördes bittra fraktionsstrider om avgörande frågor inom KKP. Wang Mings fraktion (de ”tjugoåtta bolsjevikerna” eller ”internationalisterna”) var upplärda i Sovjetunionen och prackades på KKP:s ledning av Kreml för att garantera att KKP blev kvar under den stalinistiska ledningens politiska och organisatoriska kontroll. Men den maoistiska fraktionens seger gav KKP ett faktiskt oberoende som gjorde det möjligt för det att till sist göra den tredje kinesiska revolutionen framgångsrik.⁴

Det är svårt att med någon större exakthet bedöma vilken inverkan denna konflikt hade på den vietnamesiska ledningen. Men i flera år kunde de uppleva effekterna av den på varenda nivå: organisatoriskt, ideologiskt, strategiskt och taktiskt. Det är sannolikt att den påverkade VKP:s egen utveckling, i synnerhet när ledningen 1941 bildade Vietminh och började anta en alltmer ”nationalistisk” linje och hävda sitt oberoende från Moskva.

Komintern, Kina och Vietnam: 1925-1935

VKP:s förhållande till Komintern ledde aldrig till samma traumatiska erfarenheter som deras kinesiska motsvarighet fick utstå. Tvärtom verkar den kommunistiska rörelsen i Vietnam lojalt ha följt Kominterns politiska svängningar under 1920- och 1930-talet, och förefaller inte ha gått igenom några större politiska kriser. Fram till 1928 följde den en ”högerlinje” och gick sedan till ”vänster” innan den 1935 antog en folkfrontspolitik.

Banden mellan VKP, PCF och Moskva (där ett antal av partiledarna utbildades) bevarades fram till Andra världskrigets utbrott då de internationella relationerna bröt samman. Under 1930-talet definierade sig kommunistpartiet utifrån de ramar som kolonialismen lade på Indokina och inte i termer av nationella gränser. Även om det bland dess medlemmar inte fanns så många khmerer och laotier, verkade det inom ramen för en enda förenad stat (som formellt var uppdelad i fem regioner med varierande status): franska Indokina. Vid denna tid var kommunistpartiet känt under namnet Indokinas kommunistiska parti. Det uppmanade till klassenhet och var mycket misstänksamt mot den ideologiska och kulturella nationalismen. I många avseenden verkar den linje som den kommunistiska rörelsen antog vid denna tidpunkt stå i motsättning till den linje som antogs under de nationella befrielsekrigen.

För många författare är den vietnamesiska kommunismens nationella karaktär ett kännetecken som man har lagt sig till med och som uppträdde relativt sent. De hävdar att förhållandet mellan VKP och Komintern på 1930-talet handlade om underkastelse och att det liknade de andra sektionernas förhållande inom Kommunistiska internationalen.⁵ Det finns ett verkligt problem här: dessa analyser grundar sig på verkliga händelseförlopp i den vietnamesiska kommunismens historia men är enligt min åsikt alltför förenklade. De har en benägenhet att dölja de komplicerade förhållandena mellan VKP och Komintern – till och med på 1930-talet – och bortse från viktiga skeden i den nationalistiska rörelsens utveckling.

Den linje som Moskva slog fast för Komintern påtvingades vanligtvis de olika nationella sektioner-

4 Angående denna föga kända men avgörande sida i KKP:s historia hänvisas läsaren till en bok av den kinesiske trotskisten Wang Fan-hsi, *Chinese Revolutionary*, Oxford 1980. Jämför Gregor Benton, ”The Second Wang Ming Line, 1935-1938”, *China Quarterly* nr 61, mars 1975. Det bör också påpekas att Mao i sina senare skrifter om denna period knyter Wang Ming till den stalinistiska ledningen. Se hans tal vid Chengdukonferensen i mars 1958 och hans tal vid den åttonde centralkommitténs tionde plenarmöte i Stuart Schram, red, *Mao Tse-tung Unrehearsed: Talks and Letters: 1956-71*, Harmondsworth 1974.

5 Se exempelvis W J Duiker, *The Comintern and Vietnamese Communism*, Athens Ohio, 1975, s 40-41; Chesneaux, ”Les Fondements historique du communisme vietnamien”, i J Chesneaux, G Bondasel, D Hemery, red, *Tradition et Révolution au Vietnam*, Paris 1971, s 215-217.

na med hjälp av administrativa och byråkratiska medel (de nationella sektionernas kongressdokument utarbetades ofta av tillfälliga kommissioner i Moskva). Under lång tid försökte VKP verkligen följa Kominterns disciplin. Påtryckningarna från Komintern och PCF hade troligen en verklig effekt på de vietnamesiska kommunisternas praktik. Det är till exempel möjligt att krisen i Thanh Nien 1929 (om det var tillrådligt att upprätta ett öppet kommunistparti) delvis orsakades av tillämpningen av den ultravänsteristiska linje som Komintern hade antagit ett år tidigare. Samma ultravänsterism påverkade troligen upproren i Nghe-Tinh 1930 och kan mycket väl återspeglas i ett antal ideologiska teman under 1930-talets första hälft.⁶

Men den linje som Moskva följde under detta avgörande decennium hade inte samma effekter i Kina och Vietnam. I Kina stod Kominterns politik i direkt motsättning till den revolutionära kampens behov. Det var inte fallet i Vietnam. Mellan 1925 och 1927 tvingade Komintern KKP att inta en försonlig inställning till den nationella borgarklassen: och det vid en tidpunkt då borgarklassen vände sig mot sin tidigare allierade och krossade massrörelsen. KKP tvingades stanna kvar i Guomindang just när det skulle ha lämnat den. Men i Vietnam blev kommunisterna tillsagda att arbeta i den nationalistiska rörelsen och börja omvandla den inifrån. Vi bör lägga märke till att de gjorde det genom att bilda en egen strömning (med tyngdpunkten i Thanh Nien) och inte genom att passivt följa det konstitutionalistiska partiets linje (ett parti som hursomhelst var mycket svagare än Guomindang).

Den ultravänsteristiska linje som Kommunistiska internationalen drev mellan 1928 och 1934 fick katastrofala resultat i Kina. Större delen av KKP:s ledning drogs in i äventyrspolitiska aktioner vid en tidpunkt då den revolutionära rörelsen befann sig på reträtt och behövde en defensiv politik. Från och med 1928 blev den nationella rörelsens klassinnehåll i Vietnam allt klarare genom att arbetarnas och böndernas massrörelse (trots det konstitutionalistiska partiets förräderi) blev allt starkare. Det var dags för den kommunistiska rörelsen att hävda sin egen identitet och ta kontrollen över den nationella rörelsen. Men man bör notera att de vietnamesiska kommunisterna inte gjorde det genom att följa en äventyrspolitisk linje mellan 1932 och 1935. Tvärtom gick de på ett skickligt sätt från försvar till anfall och använde alla möjligheter till lagliga aktioner.

Det går att dra två slutsatser av jämförelsen mellan de vietnamesiska och kinesiska erfarenheterna. Så tidigt som 1925-1927 visade sig Kominterns politik vara katastrofal i Kina. Fram till 1937 kunde VKP föra en politik som i stora drag låg i linje med den nationella revolutionära rörelsens behov utan att nödvändigtvis hamna i konflikt med Moskva. Som ett resultat av det åtskildes aldrig VKP:s politik från utvecklingen inom den nationalistiska rörelsen.

Det dialektiska förhållandet mellan sociala och nationella krav, mellan kommunistiska och nationella rörelser, varierar från en period till en annan. Inte ens i ett land under direkt kolonialt styre, som Vietnam på 1930-talet, uppstår den nationella kampen (mot den franska dominansen) nödvändigtvis innan det uppstår klassmotsättningar inom det inhemska samhället. Upproret i Nghe-Tinh 1930-1931 ledde exempelvis till konflikter mellan vietnamesiska bönder och lokala vietnamesiska statstjänstemän. Denna revolutionära konflikt karakteriserades av det nära samband som fanns mellan kampens sociala och nationella rötter både på lokal och nationell nivå. Detta samband förblev ett grundläggande kännetecken för kampen i Vietnam även under befrielsekrigen.

Allmänt sett kan 1930-talet betecknas som ett årtionde då en *proletär hegemoni* upprättades inom den nationella rörelsen och den *kommunistiska ledningen* slog fast sin legitimitet. För att kunna tala för nationen – arbetarklassen, de utarmade bönderna och proletariatet på landsbygden – måste den kommunistiska rörelsen hävda sin klassautonomi och behovet av solidaritet. I mitten av 1930-talet fullbordade den vietnamesiska kommunistiska rörelsen (som vid den tiden inte bara representerades av en enda organisation) med framgång denna dubbla uppgift att hävda sin klassautonomi och

6 Angående sovjeterna i Nghe-Tinh se P Brocheaux, "L'implantation du mouvement communiste en Indochine française. La Cas du Nghe-Tinh (1930-1931)", *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, januari-mars 1977.

uppnå nationell hegemoni. Det faktum att den patriotiska småbourgeoisien under de lokala valen röstade mot konstitutionalisterna och för ”arbetarkandidater” som fördes fram av *La Lutte* (en enhetsfront som förenade IKP, vietnamesiska trotskister och Nguyen An Ninhs oberoende marxister) är ett slående exempel på deras framgång.⁷

Långt från att utgöra en olycklig avvikelse från linjen som motsvarade Thanh Nien-perioden och bildandet av Vietminh, beredde den vietnamesiska kommunistiska rörelsens nästan tio år långvariga ”klasskampslinje” vägen för de nationella befrielsekrigen genom att visa vad kampen för självständighet gällde och skapa en gynnsam maktbalans mellan VKP och de borgerliga och småborgerliga strömningarna. ”Klasskampslinjen” påtvingades inte den på ett konstgjort sätt av Komintern. VKP:s erfarenheter av masskamp under denna period var en historisk repetition för det nationella upproret under augustirevolutionen 1945.

Ambivalenta band till Komintern

Det betyder inte att den vietnamesiska kommunistiska rörelsens två första decennier var fria från kriser och inre spänningar. Övergången från en period i VKP:s utveckling till nästa ägde inte rum utan öppna kriser (1929) och allvarliga inre spänningar (speciellt i slutet av 1930-talet). VKP:s nationella ledning genomgick förändringar, och det är talande att till exempel den linje som Nguyen Ai Quoc/Ho Chi Minh antog 1934 beskrevs i mycket kritiska ordalag i partiets skrifter. Även om tidskriften *Bolchevick* medger Hos positiva roll när IKP först grundades, så förklarar den: ”Men våra kamrater får inte glömma de nationalistiska kvarlevor som finns i Hos arbeten, hans felaktiga läror om den borgerligt demokratiskt revolutionära rörelsens grundläggande frågor i Indokina eller hans opportunistiska teorier.” Ho anklagas också för att ha missförstått eller misslyckats att tillämpa Kominterns linje och direktiv, och för att ha rekommenderat ”en felaktig reformistisk och kollaberande taktik.”⁸

Mellan 1928 och 1935 verkar Komintern konsekvent ha uppmanat VKP att bekämpa de ”nationalistiska kvarlevorna”. Och ledningens ståndpunkt i frågan om att hävda Vietnams nationella identitet gentemot den koloniala makten var i själva verket ultravänsteristisk. Det är uppenbart att det under hela denna period fanns lika många motstridiga strömningar och organisationer inom den vietnamesiska kommunistiska rörelsen som inom IKP självt. Det är också uppenbart att Kominterns och PCF:s representanter ingrep i dessa konflikter i namn av Kominterns disciplin. I teorin accepterade ledningen denna disciplin. Men dess förhållande till Internationalen och Moskva måste redan ha varit ambivalent.

Som vi har sett betraktade VKP sig definitivt som en del av det stalinistiska Komintern. Det handlade om politisk övertygelse: det gick inte att binda samman den nationella och den världsomfattande revolutionen utan Komintern. Det var inte en abstrakt trosbekännelse. VKP ansåg att revolutionen i ett kolonialt land inte kunde utvecklas till en socialistisk revolution utan stöd från Sovjetunionen. 1930-talet var en väldigt internationalistisk period. De vietnamesiska marxisternas förhoppningar knöts till en möjlig förening mellan ett uppsving för arbetarkampen i moderlandet Frankrike och den nationella kampen i det koloniala Vietnam.

Det fanns faktiskt många positiva sidor av VKP:s medlemskap i Komintern. Konsolideringen av den vietnamesiska kommunistiska rörelsen skedde i stor utsträckning tack vare de många olika internationella förbindelserna till Moskva, KKP och PCF. De försvarskampanjer som organiserades

7 Angående experimentet med *La Lutte* och den vietnamesiska marxismens historia under denna period, se D Hemery, *Révolutionnaires vietnamiens et pouvoir colonial en Indochine*, Paris 1975. [Avsnitten om *La Lutte* i denna bok finns på svenska på marxistarkiv.se, "[La Lutte och de vietnamesiska trotskisterna](#)" – öa.]

8 ”Quatrième anniversaire de l'unification du PCI”, *Bolchevick* nr 5, 1934, ”Annexe à la note périodique mensuelle No 34 (Premier trimestre 1935), citerad i P Rousset, *Communisme et nationalisme vietnamiens: Le Vietnam entre les deux guerres mondiales*, Paris 1978, s 128.

i Frankrike av PCF och Secours Rouge (liksom andra organisationer, särskilt sådana som var knutna till Vänsteroppositionen) var till hjälp 1931-1932 då VKP nästan krossades av förtrycket. På samma sätt gjorde påtryckningarna i Frankrike det möjligt för *La Lutte*, enhetsfrontens organ, att utnyttja de möjligheter till lagliga aktioner som erbjöds av Cochinkinas (Sydvietnams) statsrättsliga ställning.

Även om VKP:s ledare identifierade sig nära med Komintern så tillämpade de inte dess linje mekaniskt. Det är inte mycket som är känt om relationerna mellan den vietnamesiska kommunistiska rörelsen och Internationalen mellan 1929 (krisen i Thanh Nien) och april 1931 (då IKP erkändes som sektion i Komintern), men de verkar ha varit stormiga (namnet "Vietnamesiska kommunistpartiet" tillbakavisades till förmån för "Indokinas kommunistiska parti", det första program som utarbetades av Ho Chi Minh förkastades...). Den konkreta taktiska smidighet och försiktighet som IKP uppvisade mellan 1932 och 1935 står i skarp motsättning till tonen i de artiklar om Vietnam som Komintern publicerade. 1932 års program stadfäste den ultravänsteristiska linjen men i praktiken antog IKP en defensiv politik. Mellan 1932 och 1934 förkunnade Kominterns press ständigt "nya revolutionära uppror"... men de hemliga publikationerna i Vietnam självt nämnde dem aldrig.

Så tidigt som 1932 upprättades kontakter mellan trotskistiska medlemmar och IKP, och kontakterna ledde till att *La Lutte* bildades i Saigonområdet. Både Komintern och PCF gick med på att upprätta detta unika enhetsfrontsorgan, även om det är tydligt att det fanns meningssmotsättningar om hur viktigt detta initiativ var. Trots de hårda diskussionerna i den hemliga pressen rådde det under denna period av ytterst ovanlig aktivitet en utbredd samstämmighet mellan medlemmarna i Vänsteroppositionen och kommunistpartiet. IKP:s ledare stod under lång tid emot trycket från PCF som ville att de skulle lämna *La Lutte*. Så sent som 6 juni 1937 försvarade Duong Bach Mai fortfarande offentligt alliansen med de indokinesiska trotskisterna i *La Lutte*. Han kritiserade dem för "steril revolutionspolitik" men gick med på att "de fortfarande är anti-imperialistiska personer som förtjänar allt vårt stöd".⁹

I mitten av 1930-talet gjorde alltså VKP:s nationella rötter att det kunde förändra Kominterns linje och till och med stå emot trycket från PCF. VKP:s kadrer hade trots allt goda skäl att betvivla Kominterns ofelbarhet: erfarenheterna i Kina, den uppenbara oförmågan att inse den lokala situationen 1932-1934 (de "nya revolutionära uppsvingen"), marginaliseringen av Ho Chi Minh, den byråkratiska karaktären på Moskvas ingripanden under debatterna i partiet...¹⁰

Från Demokratiska fronten till Vietminh

I och med svängningen till Folkfronten hamnade Kominterns linje för första gången i öppen motsättning till den sociala och nationella kampens dynamik i Vietnam. Andra hälften av 1930-talet utgör således en avgörande period för förhållandet mellan VKP och den sovjetiska byråkratin som dikterade Kominterns politik.

Komintern började svänga åt höger 1934. Den försökte förena sig med de imperialistiska borgerliga demokratierna, till att börja med Frankrike, kolonialmakten i Vietnam. Denna radikalt förändrade politik förkunnades i Manuilskijs brev från 11 juni 1934 till Thorez, och kulminerade med under-tecknandet av pakten mellan Stalin och Laval i maj 1935. Efter Kommunistiska internationals sjunde kongress och vänsterns valseger 1936 stödde PCF regeringen. Den antikoloniala kampen fick lämna plats för kampen mot fascismen. PCF sköt upp kampen för självständighet i de franska kolonierna på obestämd tid och försvarade den "demokratiska" imperialismens internationella

⁹ Artikel i *La Lutte*, citerad av D Hemery, *op cit*, s 128.

¹⁰ Denna byråkratiska karaktär kan man se i en artikel i *Cahiers du Bolchévisme*, 1 februari 1932 (undertecknad "Hong The Chong"), som definierar Kominterns disciplin på ett ultravänsteristiskt sätt, och hävdar att Moskva kan påtvinga sektionerna en taktik: "Alla Kominterns direktiv och beslut har laga kraft för alla kommunistiska kamrater utan undantag. Vi måste helt enkelt följa dem troget." Citerat av P Rousset, *op cit*, s 230.

ställningar mot Mussolinis Italien och Hitlers Tyskland i Afrika och mot Japan i Asien.¹¹

I Indokina åtnjöt massorna få av den franska demokratins fördelar. Det är sannolikt betecknande att IKP höll sin nationella kongress och på nytt bekräftade den tidigare "klasskampslinjen" strax innan Kominterns sjunde kongress. Det var först senare som IKP förändrade sin linje och bringade den i formell samklang med Kominterns politik. Folkfrontens seger i Frankrike fick avsevärda återverkningar i Vietnam. En strejkvåg av aldrig tidigare omfattning bröt ut, där både de hemliga organisationerna och *La Lutte* lagliga enhetsfront spelade en mycket aktiv roll. En utomordentligt samhällelig och nationell rörelse var på väg i Vietnam. *Objektivt* ställde Folkfrontens seger i Frankrike ett återuppvaknande av den antikoloniala kampen i Vietnam på dagordningen, men PCF-Kominterns linje var mot all sådan utveckling. Denna motsättning försatte IKP i en mycket vansklig position.

VKP gick inte öppet mot PCF-Kominterns linje. Det kompromissade, förändrade sin egen linje och accepterade till och med den skamliga upplösningen av Etoile Nord-Africaine. Ända in i det sista, och till och med längre än så, stödde det Folkfronten. Efter splittringen av *La Lutte* och avslutandet av kampanjen för en kongress för Indokina krävde VKP att det skulle upprättas en *Indokinesisk Folkfront* och sedan 1938 en *Demokratisk front* som i teorin var öppen för borgerliga konstitutionalister och till och med monarkister. Men man gjorde en hårfin åtskillnad mellan "ultrakolonialister" och "antifascistiska franska kolonialister". Parollerna "Ner med den franska imperialismen" och "Konfiskera det stora godsägarnas mark" "drogs tillfälligt tillbaka".¹²

Trots dessa kompromisser befäste VKP:s ledning partiets hemliga strukturer (det koloniala förtrycket höll åter på att hårdna). 1938 beslutade den till och med att inleda ett underjordiskt arbete i den koloniala armén (Paris hade beslutat att rekrytera 20.000 infanterisoldater från kolonin). Den försökte i själva verket försona det oförsonliga: PCF:s stöd till den franska regeringen, Moskvas antifascistiska allians och en självständig politik i Vietnam för att bevara sin massbas och säkerställa att den skulle kunna agera i framtiden. Den inledde därför en polemik mot å ena sidan trotskisterna och å den andra anhängarna till ett fransk-annamitiskt [fransk-vietnamesiskt] samarbete.

När de förhoppningar som väcktes av Folkfrontens seger grusades började VKP förlora mark, även om det fortfarande otvivelaktigt var det främsta revolutionära partiet i Vietnam. Upplösningen av *La Lutte* 1937 gynnade Vänsteroppositionen (som tog beslutet att genomföra genomföra splittringen). De trotskistiska grupperna fortsatte att stöda en aktiv anti-imperialistisk politik och började få en allt större publik bland massorna. 1939 vann de kommunalvalen i Saigon mot IKP och konstitutionalisterna.¹³ Interna dokument från kommunistpartiet visar att det fanns meningsmotsättningar inom partiet vid en tidpunkt då dess inflytande minskade.

Det är omöjligt att med säkerhet säga hur styrkeförhållandena mellan de olika tendenserna i VKP såg ut på den tiden. Partiet utsattes för motsägelsefulla påtryckningar som kunde leda det i en av tre olika riktningar: att fullständigt stöda Moskvas och PCF:s politik (och förlora sin nationella karaktär), att formulera en öppen programmatisk kritik av Kominterns linje och officiellt bryta med Moskva (vilket möjligen skulle leda till försoning med trotskisterna) eller att slå fast en "Ho Chi Minh-linje" som i praktiken skulle säkerställa den nationalistiska linjens ledarställning och bevara partiets nationella självständighet (och på så sätt leda till att det utkristalliserades som en speciell nationell enhet inom den "officiella" internationella kommunistiska rörelsen). Med hänsyn till den internationella maktbalansen inom arbetarrörelsen (som kännetecknades av Fjärde internationalens uttalade svaghet), VKP-kadrenas lojalitet gentemot den stalinistiska internationalen och partiets

11 Se till exempel Maurice Thorez' tal vid Parti Communiste Français' nionde kongress (december 1937). Återgivet i J Moneta, *Le PCF et la question coloniale*, Paris 1971, s 130-131.

12 *Brève histoire du Parti des travailleurs du Vietnam*, Commission d'histoire du PCTN, Hanoi 1976, s 23.

13 Jämför D Hemery, "Les Communistes vietnamiens et le Front Populaire (1936-1939)", *Critique communiste* nr 14-15, mars-april 1977, s 154.

nationella rötter var det nog förutsägbart att man skulle anta det tredje alternativet.

Bildandet av Vietminh i maj 1941 var inte någon fortsättning av den Demokratiska frontpolitiken från 1938: det utgjorde en ny och viktig politisk förändring för VKP. Förändringen inleddes 1939 och berörde både den vietnamesiska kommunistiska rörelsens strategiska linje och frågan om dess grundläggande identitet:

1. Kampen för *nationell befrielse* blev det kommunistiska partiets omedelbara och centrala intresse. 1939 inledde partiet den väpnade kampen för att gripa statsmakten.
2. Den förnyade betoningen av kampen för självständighet innebar att VKP var tvunget att fjärra sig från sovjetbyråkratins och PCF:s föränderliga politik. Målet för den nya Nationella enhetsfront som VKP bildade var att störta *alla* kolonialmakter, en kamp för att ”störta de franska imperialisterna och göra motstånd mot alla utländska angripare – vita eller gula – för nationell befrielse”.¹⁴ PCF:s prioriteringar och Moskvas tillfälliga allianser (i augusti 1939 skrev Moskva under den tysk-sovjetiska pakten; olika överenskommelser uppnåddes också med Japan) kunde inte tillåtas ändra kampens dynamik.
3. Den antikoloniala militära kampens behov innebar att partiet måste ge kampen för en jordreform företräde (att fördela jorden bland brukarna), eftersom detta var det enda sätt på vilket man kunde mobilisera bönderna i någon större skala. Men den vikt man lade vid att utvidga klassallianserna innebar att partiet under lång tid måste mildra sitt jordbruksprogram. Enligt Vo Nguyen Giap ”genomförde vi våra antifeodala uppgifter i praktiken” ända från början, ”men inflytandet från förvirrade uppfattningar vad gäller den nationella befrielsekampens innehåll var uppenbart både i vårt tänkande och i de åtgärder vi vidtog. Det medförde att vi under de första åren av motståndet hade en benägenhet att i viss mån förbise de antifeodala uppgifterna och ge överdriven uppmärksamhet åt bondefrågan. Det var först 1949-1950 som bondefrågan ställdes någorlunda klart.”¹⁵
4. Från och med 1936 lade man ny tonvikt vid den anti-imperialistiska patriotismens betydelse (till skillnad från den föregående periodens ultravänsteristiska teser). I och med bildandet av befrielsefronterna blev den vietnamesiska kommunistiska rörelsens nationella karaktär tydlig. Så tidigt som 1941 verkade tre olika nationella fronter. Och 1951 upplöstes till sist IKP för att lämna plats åt tre formellt självständiga kommunistpartier.
5. De internationella ramarna förändrades betydligt. På 1920-talet hade Thanh Nien sin politiska och organisatoriska bas i öster och orienterade sig mot Kina. 1930-talets revolutionärer tittade västerut mot Europa för att hitta inspiration. Efter den spanska revolutionens nederlag, sammanbrottet för Folkfronten i Frankrike och inledningen av den japanska invasionen i Kina blev Östern återigen den vietnamesiska kommunismens främsta referenspunkt. Det hjälpte i stor omfattning till att stärka dess asiatiska identitet.
6. Den nya vikt som lades vid att skaffa sig en bas bland bönderna, den nya betoningen av den anti-imperialistiska patriotismen och anammandet av en övergripande asiatisk strategi innebar att VKP måste foga in sig i den vietnamesiska kulturella traditionen (som det hade gjort under Thanh Nien-perioden). För att utvidga sin folkliga bas i detta icke västliga land (och i synnerhet icke kristna land) måste marxismen hitta inhemska filosofiska källor. I Vietnam omfattade dessa källor den konfucianska sociologin, det asiatiska produktionsättets etatistiska tradition och den kinesiska dialektiken. Ho Chi Minhs skrifter utgör ett särskilt tydligt exempel på denna ”vietnamisering” av marxismen. Som Nguyen Khac Vien

14 Beslut vid centralkommitténs sjätte plenarmöte (november 1939), citerat i *History of the August Revolution*, Hanoi 1972, s 14.

15 V N Giap, *Guerre du peuple, armée du peuple*, Paris, s 116. [Finns på engelska: *People's war : people's army*, Hanoi: Foreign languages publ. House, 1974 – ö.a.]

konstaterar:

”Den konfucianska moralen känns omedelbart igen... Kritik och självkritik börjar med politiska frågor men leder ofta till en vidare moralisk analys. Man kan till och med säga att konfucianismen och marxismen tenderar att smälta samman i Vietnam (och Kina). Med tanke på att marxismen både betyder 'förklaring och upplysning' får upplysningen ofta övertaget. Av alla partier i den stora kommunistiska familjen är det definitivt vietnameserna (och kineserna) som använder det mest moraliska tonfallet. Det är mycket mer moraliskt än partier som arbetar i länder som har stått under långvarigt borgerligt ideologiskt inflytande.”¹⁶

(Nguyen Khac Vien påpekar också att kommunistpartierna i väst har påverkats av den borgerliga cynismen och inte lägger tillräcklig vikt vid moraliska frågor).

Erfarenheterna under befrielsekrigen

Den vietnamesiska kommunistiska rörelsens speciella karaktär formades under tre långa decennier av nationella befrielsekrig. Under dessa svåra år av revolutionär kamp insåg VKP återigen både hur viktig hjälpen från det socialistiska blocket var och hur ryggradslöst detta blocks ledarskap var.

Den kinesiska revolutionens seger 1949 var en avgörande vändpunkt för den vietnamesiska revolutionen. Den gjorde det möjligt för Vietminhs styrkor att ta fullständig kontroll över Vietbac (landets bergiga norra del) och upprätta säkra baser för att förbereda en allmän offensiv mot de franska expeditionsstyrkorna. Den kinesisk-sovjetiska militära hjälpen (och i synnerhet den tunga materielen från Sovjetunionen) var avgörande för att försvara Nordvietnam och FNL:s zoner mot de amerikanska militära angreppen. De socialistiska länderna och de ”officiella” kommunistpartierna hade sin roll att spela på den internationella fronten. Ur den synvinkeln hade den vietnamesiska revolutionära rörelsen mer långvariga och intensiva erfarenheter av den internationella maktbalansens inverkan än deras kinesiska motsvarighet. Om den skulle kunna besegra en direkt intervention från USA, det starkaste imperialistiska landet i världen, måste den vietnamesiska revolutionen verka på internationell nivå, i mycket större omfattning än den kinesiska. Men VKP hade bittra erfarenheter av att bli förrådade av de ”broderliga ledarna” även på denna nivå.

1945 utropade Vietminh Demokratiska republiken Vietnam och förkunnade att landet hade blivit befriat. Men vid överenskommelserna i Jalta, Teheran och Potsdam hade Sovjetunionen gått med på att Indokina tillhörde västs inflytelsesfär. *Moskva erkände inte Demokratiska republiken diplomatiskt förrän 4 år efter att den hade grundats – efter den kinesiska revolutionens seger!* Vad gäller PCF så satt det efter Andra världskriget i den franska regeringen. Som en handling ”av solidaritet med regeringen” röstade de kommunistiska ministrarna för de krigskrediter som krävdes för att skicka en expeditionsstyrka till Indokina. PCF:s politik förlamade och förvirrade solidaritetsrörelsen i Frankrike vid en avgörande tidpunkt.

Moskvas och PCF:s linje räcker långt för att förklara VKP-ledningens villrådighet, eftersom den var smärtsamt medveten om sin internationella isolering. Under denna period mördades många nationalistiska personer av medlemmar i Vietminh och VKP (inklusive trotskistiska ledare som hade kämpat i det antifranska motståndet, som Ta Thu Thau). Men samtidigt som VKP-ledningen förhandlade med Paris så vägrade den i praktiken att ratificera överenskommelserna som Sovjetunionen hade skrivit under eller att foga sig i PCF:s krav. Det tog inte lång tid innan den väpnade kampen bröt ut igen i söder.¹⁷

¹⁶ Nguyen Khac Vien, ”Confucianisme et marxisme au Vietnam”, i *Tradition et révolution au Vietnam*, s 55-56.

¹⁷ Jämför det tal som Giap höll i Hanoi den 7 mars 1946, och som citeras i P Devillers, *Histoire du Vietnam de 1940 à 1952*, Paris 1952, s 111-112, och P Rousset, *Le Parti communiste vietnamien*, Paris 1975, kapitel 4. Man bör erinra sig att VKP:s ställning vid denna tidpunkt försvarades av att 20.000 Guomindang-trupper ockuperade norra delen av landet.

Under Genève-förhandlingarna 1954 utsattes Vietminh för hårda påtryckningar från de sovjetiska och kinesiska delegationerna: motvilligt tvingades det göra kompromisser som berövade det en stor del av vad det kunnat uppnå med tanke på styrkeförhållandena på marken och den franska regeringens inre svaghet (och vars styrkor hade besegrats vid Dien Bien Phu).¹⁸ Moskva var helt inställt på att komma överens med USA om fredlig samexistens även om det skulle betyda att de offrade den vietnamesiska revolutionens intressen. De kinesiska ledarna var hårt prövade av Koreakriget och underlät att stöda VKP och försvarade aktivt den politik som Molotov föreskrev. Det fjärde indokinesiska kriget var i stor utsträckning ett resultat av kompromissen i Genève.

När VKP startade om den väpnade kampen i Sydvietnam var de återigen ensamma. USA (och Frankrike) saboterade de politiska klausulerna i Genève-överenskommelsen. Diem-regimens förtryck i den södra zonen var fruktansvärt effektivt. Trots det föreslog Chrusjtjov att FN skulle erkänna ”båda” Vietnam, vilket var samma sak som att acceptera delningen av landet, utan hänsyn till vad Hanoi ville. I slutet av 1950-talet splittrades det ”socialistiska lägret” – som VKP alltid hade betraktat som sin viktigaste grund – av den sino-sovjetiska konflikten. Denna splittring fick den maoistiska delen av KKP att avvisa en enhetsfrontspolitik till försvar för den vietnamesiska revolutionen. VKP tvingades vinna tillbaka det stöd som det behövde så väl och upprätta en viss faktisk enhet mellan den socialistiska världens ledare. Nordvietnam fick aldrig några tunga vapen från Sovjetunionen för att försvara sig mot USA:s bombningar (Nassers Egypten fick vapen av bättre kvalitet än Vietnam!). Och 1972, just innan de exempellösa bombningarna av Hanoi och hamnen i Haiphong gjorde Nixon en triumferande resa till först Beijing och sedan Moskva. De vietnamesiska ledarna såg tydligt att det var mycket sannolikt med en försoning mellan Kina och USA. Och de var ytterst medvetna om att en sådan uppgörelse inte var av intresse för den revolutionära kampen i Vietnam.

Efter att ha hävdat sitt politiska oberoende på nationell nivå försökte de vietnamesiska ledarna att tillförsäkra sig rörelsefrihet på internationell nivå. De upprättade systematiskt förbindelser till alla delar av den internationella solidaritetsrörelsen – från liberaler till revolutionära organisationer – även om det betydde att de väckte missnöje hos ”broderpartierna”. De hade lärt sig läxan från Genève och var noga med att inte bjuda in sovjetiska eller kinesiska delegater till fredssamtalen i Paris. De beslutade om de avgörande offensiverna 1972 och 1975 utan att konsultera varken Beijing eller Moskva.

VKP och det ”socialistiska lägret”

VKP:s långa revolutionära kamp slutade med seger därför att partiet var djupt rotat i landets nationella verklighet. Det hade lyckats hävda sin politiska självständighet och gå mot både den sovjetiska och den kinesiska byråkratins påbud. När de gick mot både Moskva och Beijing använde de folkliga mobiliseringar i Vietnam och sitt internationella stöd för att upprätta en ny maktbalans inom det ”socialistiska lägret” och förfäktade sin egen linje. I den meningen skiljer sig VKP mycket från majoriteten av de kommunistiska partierna, som alltid har följt den föränderliga sovjetiska diplomatiska linjen (PCF och den tysk-sovjetiska pakten, den ledande fraktionen i det grekiska kommunistpartiet i slutet av Andra världskriget, etc).

Det politiska oberoende som den vietnamesiska ledningen uppvisade under befrielsekrigen bekräftar vår analys av förhållandena mellan VKP och Komintern på 1930-talet. Staliniseringen av Kommunistiska internationalen skedde inte över en natt. Försöken till stalinisering mötte betydande nationellt motstånd, och en del kommunistiska partier (i Kina, Jugoslavien och Vietnam) lyckades undkomma det politiska och organisatoriska vasallförhållande som den sovjetiska byråkratin ville

¹⁸ Jämför J Lacouture och P Devillers, *Vietnam: de la guerre française à la guerre américaine*, Paris 1969, s 332, och F Joyaux, *La Chine et le règlement du premier conflit d'Indochine*, Genève 1954. Nytryck, Presses Publications de la Sorbonne, Paris 1979. [Se även [Genèveavtalet 1954](#), av Stig Eriksson, på marxistarkiv.se – öa.]

tvinga på dem.

Som vi har sett blev detta motstånd först tydligt i Kina under den hårda fraktionskampen inom ledningen. Det verkar inte ha varit fallet i Vietnam: inte ens under 1930-talet tog någon verkligt stalinistisk fraktion någonsin kontrollen över ledningen (som Wang Mings fraktion gjorde i Kina). Ur Moskvas synvinkel var Kina den strategiskt viktigaste skådeplatsen i Asien, och det var dit Kommunistiska internationalen koncentrerade sina ansträngningar. Wang Ming-fraktionens nederlag innebar att Moskva inte kunde använda KKP som en kanal för att kontrollera VKP (PCF:s inflytande över VKP var begränsat på grund av att partiets medlemmar till största delen var vietnameser).

Ho Chi Minhs roll pekar på ytterligare en stor skillnad mellan KKP och VKP. Av alla vietnamesiska ledare var Nguyen Ai Quoc/Ho Chi Minh den som var mest erfaren och hade de bredaste kunskaperna om den internationella arbetarrörelsen. Han hade varit partimedlem i Frankrike och hade besökt Sovjetunionen, varifrån han skickades till Sydostasien av Komintern. Vid flera tillfällen hade han tillbringat långa perioder i Kina. Han var både revolutionär ledare och förhandlare, statsövehuvud och diplomat. Han kunde förhandla med "broderpartierna" på lika villkor. Han var Komintern-agent men också upphovsman till "vietnamiseringen" av marxismen. Redan på 1920-talet var han en viktig figur inom den asiatiska kommunistiska rörelsen och blev till sist en nationell symbol: Onkel Ho. Wang Ming var helt enkelt Stalins agent i KKP. Vad gäller Mao så talade han inga främmande språk och han lämnade inte Kina förrän efter revolutionen, då han gjorde två korta besök i Sovjetunionen. Han hade inte Deng Xiaopings eller Zhou Enlais internationella erfarenheter.

Vietnamiseringen av marxismen följde således en helt annan väg än "sinifieringen" av marxismen i KKP. Brytningarna är mindre entydiga och den långsiktiga internationella påverkan mer varierad. VKP påverkades till en början av PCF och Sovjetunionen, men gradvis blev inflytandet från Kina starkare, speciellt efter segern 1949. Speciellt på 1950-talet stod VKP politiskt närmare Beijing än Moskva. Den framgångsrika "kinesiska vägen" till makten, deras geografiska och kulturella närhet och vissa delade erfarenheter innebär att de kinesiska och vietnamesiska partierna är mycket närbesläktade.

Men snart uppstod tvivel om den "kinesiska modellens" giltighet. Den vietnamesiska revolutionens politiska och militära erfarenheter skiljer sig i många avseenden från den kinesiska. VKP:s ledning började med en teori om "folkkrig" som liknade Maos (och var direkt påverkad av Maos teorier), men de utvecklade den och berikade den gradvis, för att slutligen förändra den betydligt. Den kris som uppstod i Nordvietnam av jordbruksreformerna 1956 var en skarp påminnelse om den fara för "vänsterism" som finns inneboende i de maoistiska "mobiliseringskampanjerna". Misslyckandet för det "Stora språnget" i slutet av 1950-talet, Maos avvisande av de vietnamesiska förslagen om en enhetsfront mellan Kina och Sovjetunionen, kaoset under kulturrevolutionen i mitten av 1960-talet och Beijings förändrade utrikespolitik fick det vietnamesiska ledarskapet att distansera sig från Kina. Relationerna mellan de två partierna bröt nästan helt samman 1971-1972 när Nixon besökte Kina. VKP har fortfarande många ideologiska teman gemensamt med maoismen (exempelvis kritik och självkritik) men det håller också på att uppstå andra teman med ett mer definitivt "sovjetiskt" tonfall (till exempel betoningen av den politiska linjens "vetenskapliga" karaktär på *alla* områden).

VKP bröt varken med Moskva eller Beijing innan segern 1975. Ledarskapets dåvarande syn på det "socialistiska lägret" återspeglar den motsägelsefulla historia som präglar relationerna till dess ledande delar. Enligt VKP var det "socialistiska blocket" en avgörande allierad under kampen mot de imperialistiska länderna och det stod objektivt för gemensamma intressen. Det var fortfarande i grund och botten ett friskt organ som representerade proletariats och de förtryckta folkens historiska intressen och var en privilegierad allierad till den nationella befrielseörelsen. Splittringar inom det socialistiska lägret betraktades som en försvagning av den revolutionära kampen över hela världen och i synnerhet i Vietnam. Denna känsla att tillhöra det socialistiska lägret uttrycks mycket

klart i Ho Chi Minhs testamente:

Jag är... stolt över att se hur den internationella kommunistiska rörelsen och arbetarrörelsen utvidgas, och jag lider... på grund av den missämja som för närvarande splittrar de kommunistiska makterna. Jag vill att vårt parti ska göra sitt yttersta för att effektivt bidra till att det återupprättas goda relationer mellan de kommunistiska länderna på en marxistisk-leninistisk och internationell proletär grundval, ständigt i enlighet med själens och hjärtats behov.¹⁹

Men det sätt på vilket de sovjetiska och kinesiska ledarna i sin tur förrådde och övergav deras kamp övertygade också VKP om deras opportunist och "nationella egoism". Vanligtvis behöll de vietnamesiska ledarna sin bitterhet för sig själva. Men inte alltid. När VKP:s dagstidning *Nhan Dan* tillkännagav att Nixon skulle besöka Beijing och Moskva publicerade den några mycket hårda artiklar som fördömde "alla uttryck av högeropportunist och principlösa kompromisser" och betonade: "Segrarna för de nationella befrielseströrelserna ... bör tjäna som en skarp varning till dem som viker av från tidens stora oövervinnliga idéer och som ömkligt har fastnat på de principlösa kompromissernas mörka och dyiga väg." Artikeln fördömer "nationell egoism" och påpekar: "Revolutionens triumf i ett land betyder inte slutet, utan början på den tusenmilaväg som leder till världskommunism."²⁰

Vid segern 1975 var troligen frågan om att ena det socialistiska lägret och den internationella kommunistiska rörelsen och korrigerade dess politiska linje de viktigaste delarna i det vietnamesiska tänkandet. Men vi ska komma ihåg att den vietnamesiska ståndpunkten om det "socialistiska blockets" problem alltid har återspeglat en "nationell åsikt", även om Vietnam alltid är beredda att fördöma andra partiers nationalism. Under krisen i Tjeckoslovakien 1968 lät vietnameserna diskret göra känt att de ansåg att det var den sovjetiska chauvinismen som till stor del var ansvarig för den militära invasionen. Men offentligt stödde de Sovjetunionen. Försvaret av det socialistiska blockets "sammanhållning" var viktigare än några andra överväganden (i synnerhet att försvara de tjeckiska massornas önsningar). I huvudsak samma åsikt uttrycktes under krisen i Polen. Alla revolutionära processer i öst betraktas som en splittrande faktor och därmed en fara.

Även om den vietnamesiska regimen för fram sina egna uppfattningar och försöker slå fast sitt eget nationella oberoende från både Moskva och Beijing så har den alltid sett sig själv som en del av det socialistiska blocket och – när brytningen med Kina väl blev oundviklig – sovjetblocket. I synnerhet som ledningen inte har några illusioner om svårigheterna att bygga upp ett isolerat land som har ödelagts av tre decenniers krig och som fortfarande hotas av imperialisternas längtan efter revansch. Till skillnad från Kina är inte Vietnam en subkontinent. När det gäller utvecklingsperspektiven är det nuvarande temat inte att "bygga socialismen i ett land" utan "internationell arbetsdelning" inom sovjetblocket.

Den vietnamesiska kommunismen: sammanhållning och förlorad inriktning

Den vietnamesiska kommunismens ideologiska källor var ursprungligen mycket varierade. På många sätt tenderar de vietnamesiska ledarna nu att se landet som ett andra Kuba: en medlem i det socialistiska blocket i direkt motsättning till imperialismen. Det mest varaktiga inflytandet på VKP:s ideologi har troligen kommit från den sovjetiska stalinismen, maoismen och speciella nationella källor. Men den får sin inre sammanhållning, styrka och enhet genom det sätt på vilket den uttrycker speciella historiska erfarenheter av långvarig revolutionär kamp. Dessa erfarenheter är källan både till dess styrka och dess begränsningar. Det vietnamesiska ledarskapet har aldrig på något systematiskt sätt försökt omvärdera den internationella kommunistiska rörelsen. Även om den

19 Ho Chi Minh, *Écrits (1920-1969)*, Hanoi 1971, s 372.

20 På svenska i "[Vietnameserna och 'Nixondoktrinen'](#)" på marxistarkiv.se.

är medveten om det sovjetiska ledarskapets ”nationella egoism” så har VKP aldrig på allvar letat efter stalinismens rötter eller samhälleliga natur, och dess analys av byråkratin är ytlig. Det förklarar varför det fortfarande identifierar sig med det ”socialistiska blocket” och ser uppsvinget för den politiska revolutionen i Östeuropa som ett hot och inte som en källa till inspiration för kommunismen. I den meningen uttrycker den vietnamesiska kommunismen erfarenheter som både är geografiskt begränsade och historiskt föråldrade. Själva de orsaker som förklarar dess sammanhållning och rikedom på 1960-talet och början av 1970-talet förklarar också att det senare förlorade sin inriktning. Det står nu inför en ny nationell och internationell omgivning: en postrevolutionär period i Vietnam och förvärrade mellanbyråkratiska spänningar både på regional och internationell nivå.

Den vietnamesiska kommunismens originalitet uttrycks på teoretisk och programmatisk nivå. Det gäller självklart dess politiskt-militära tänkande som är särskilt dialektiskt. Det gäller också den verkliga innebörden i VKP:s analys av övergången från den demokratiska till den socialistiska revolutionen i koloniala och halvkoloniala länder. I sin rapport till VKP:s fjärde kongress 1976 drog Le Duan följande lärdomar från kampen i Vietnam:

Under vår epok, då det nationella oberoendet och socialismen är ouplösligt knutna till varandra och arbetarklassen spelar en ledande roll under revolutionen i vårt land, betecknar segern för den folkligt nationella demokratiska revolutionen inledningen på övergången till socialismen, inledningen på den period då den proletära diktaturens historiska uppgifter kommer att fullbordas. Det är nu mer än 20 år sedan vi nådde denna punkt i norr [1954]. Den 30 april [1975] nådde hela landet denna punkt.²¹

VKP:s teser ligger långt från den traditionella stalinistiska mensjevnikiska synen på den koloniala revolutionen.

VKP:s uppfattning om proletarietets diktatur hämtar mycket från den stalinistiska uppfattningen: att staten stärks (och inte börjar vittra bort som Lenin ansåg), en enpartiregim (som finns inskriven i den vietnamesiska konstitutionen) som ställer VKP över staten själv (i motsats till den leninistiska uppfattningen om arbetar- och bondesovjeternas överhöghet), att partiet ersätter den klass som det ”representerar” och i vars namn det talar, frånvaron av verklig demokrati inom partiet och massorganisationerna, som underkastats en byråkratisk centralism...

Men man bör betona att stalinismen inte är det enda ursprunget till denna uppfattning. Den härrör också ur den etatistiska tradition som är specifik för Vietnam (den förkoloniala periodens byråkratiska stat), erfarenheterna av en långdragen *militär* befrielsekamp, de komplicerade banden mellan det proletära partiet och en social bas som till övervägande delen bestod av bönder, maoistiskt inflytande, och efter maktövertagandet den gradvisa uppkomsten av en byråkrati i Vietnam självt. Mekanismerna för att härska skiljer sig från de i Stalins Sovjetunionen. Se bara den vikt man lägger vid ”masslinjen”, ”mobiliseringskampanjer” och ”kritik och självkritik”. Även om den vietnamesiska regimen har många drag gemensamma med stalinismen så är den resultatet av verklig revolutionär kamp. Därmed skiljer sig dess förhållande till massorna från den stalinistiska regimens, som var ett resultat av en byråkratisk kontrarevolution.

Vid två tillfällen har VKP:s ledning gjort en radikal och offentlig självkritik: efter jordbrukskrisen 1956 och återigen 1982, vid den femte kongressen. Denna självkritik visar på skillnaderna mellan det vietnamesiska ledarskapet och den stalinistiska regimen i Sovjetunionen. Men den visar också på allvarliga problem i det nuvarande regeringssystemet. Så tidigt som 1976 medgav Le Duan: ”Under det patriotiska motståndet startade vi en stark och entusiastisk rörelse mot angriparen. Men vi har hittills inte lyckats skapa en lika stark rörelse för att bygga socialismen.”²² Sex år senare sa han till den femte kongressen att ”centralkommittén måste göra en skarp självkritik” för de misstag

21 Le Duan i ”Parti Communiste du Vietnam, IVème Congrès national”, *Documents*, Hanoi 1977, s 27.

22 Le Duan, *op cit*, s 137.

som den har begått sedan segern.²³

Självkritiken tar inte itu med allt (den griper sig till exempel inte an med VKP:s politik internationellt och i Indokina). Men den berör verkligen många frågor (inklusive den ekonomiska linjen) och slutar med att rikta in sig på de politiska banden mellan partiet, staten och massorna. Le Duans rapport försvarar den traditionella uppfattningen: partiet leder, staten härskar och båda underställs en folklig kontroll. Men han fördömer subjektivism, konservatism, byråkratism, oansvarighet och den administrativa apparatens överdrivna tillväxt. Han kritiserar partiorganisationer som "lägger alltför liten vikt vid massorganisationernas roll och funktion" och statliga organ som kränker folkets rättighet som kollektiva herrar över samhället. Av detta följer att "den proletära diktaturens genomslagskraft inte har riktats mot att mobilisera och skola massorna" och han konstaterar att VKP-kadrens "minskande revolutionära kvalitet har haft en negativ inverkan på partiets anseende bland massorna."²⁴

De ökande sociala och politiska spänningarna i Vietnam, krisen för VKP:s auktoritet hos massorna och självkritiken under den femte kongressen understryker hur allvarliga den postrevolutionära periodens problem är. Det finns uppenbara objektiva orsaker till dessa svårigheter. Vietnam är ett fattigt land som har blivit ödelagt. Det utsätts för hårda och konstanta påtryckningar från den kinesiska byråkratin och imperialismen. Därmed är det nästan helt beroende av hjälp från det socialistiska blocket, vilket innebär att den sovjetiska byråkratin kan sätta ännu hårdare tryck mot det. Krisen i Kambodja kommer också att få långvariga effekter på Vietnam.²⁵ Byråkratiseringstendenserna blev tydligare efter 1975, delvis på grund av landets sociala utmattning efter 30 års krig. 1976 sa Le Duan att man måste "vidta praktiska åtgärder för att hindra vissa kadrer och anställda att bli ett privilegierat skikt".²⁶ De åtgärder han föreslog var otillräckliga.

Den vietnamesiska regimen är resultatet av revolutionär kamp. Men med tanke på de svåra objektiva omständigheterna lider den nu av folkligt missnöje och inre byråkratisering. Den vietnamesiska kommunismen drabbas nu av allvarliga inre motsättningar som hotar att förstöra dess tidigare sammanhållning, i synnerhet eftersom den internationella inramningen förändrades betydligt i och med befrielsekampens slut, den slutgiltiga brytningen med Beijing och krisen i Kambodja. VKP:s ideologi förändras. Dessa förändringar omfattar många viktiga frågor men speciellt den nationella frågan.

Frågan om hur den vietnamesiska nationen bildades har alltid diskuterats i Vietnam (i huvudsak på grund av att det fanns en enhetlig byråkratisk stat före koloniseringen). Men för närvarande är det dominerande temat "den vietnamesiska nationens 4.000-åriga historia". Enligt VKP:s ledare och dess mest högröstade historiker är historien bakom grundandet av det som idag är Vietnam *historien om den vietnamesiska nationens bildande*. De hävdar att nationens historia går tillbaka 4.000 år (tillbaka till den tid då Röda flodens delta bebyggdes för första gången) och att den har fullbordats med den socialistiska revolutionen.²⁷

För närvarande anammar VKP teman som en gång i tiden tillhörde nationalisterna. De börjar förvandla uppfattningen om nationen till en kategori som står över historien om produktionssätt och samhälleliga relationer. Således blir nationen en historisk "konstant" som befinner sig utanför den historiska materialismens analytiska område. Denna utveckling av den vietnamesiska regimens

23 "Parti Communiste du Vietnam, Vème Congrès national", *Rapport politique du Comité central*, Hanoi mars 1982, s 18 (stencil).

24 *Rapport politique du Comité central*, s 99-100, 132.

25 Jag kan inte analysera den komplicerade kambodjanska krisen här. Jag har publicerat flera artiklar i denna fråga på andra ställen.

26 Le Duan, *op cit*, s 135.

27 Angående Vietnams historia, se Le Than Khoi, *Historie du Vietnam*, Paris 1982, och T Hodgkin, *Vietnam: The Revolutionary Path*, New York 1980. Hodgkin försöker placera in augustirevolutionen 1945 i ett historiskt sammanhang med konstituterandet av den vietnamesiska nationen.

officiella ideologi är oroande. Det är helt naturligt att den vietnamesiska kommunismen ger den nationella frågan största betydelse. Den formades i en nationell rörelse, gjorde sig själv till talesman för den förtryckta nationen och ledde en lång kamp för nationell befrielse. Men temat om "den vietnamesiska *nationens* 4.000-åriga historia" gör det väldigt svårt att ha en *kritisk* syn på nationalismen, en ideologi som antingen kan vara progressiv eller reaktionär, beroende på det land och den period under vilken den uppträder och på vilka samhällsgrupper som lägger beslag på den. Den kan bli ett kraftfullt vapen i händerna på en framväxande byråkrati.

I politiska och ideologiska termer formades den vietnamesiska kommunismen både av stalinismen och av kamp mot stalinismen och den stalinistiska Internationalen. Den har motsägelsefulla band till de viktigaste delarna av det "socialistiska lägret". Den är en del av det socialistiska blocket men säger sig samtidigt vara ett parti med en övervägande nationell linje. Under befrielsekrigen skaffade den sig en klar inre sammanhållning. Den lånade från både stalinismen och maoismen men kan inte reduceras till någondera av dessa. Källan till dess styrka är dess samhällliga och nationella rötter i landet. Men dessa är också bakgrunden till dess begränsningar eftersom den inte har kunnat (eller velat) anamma arbetar- och den kommunistiska rörelsens lärdomar i Sovjetunionen, Europa eller ens Latinamerika. Den är geografiskt och historiskt begränsad.

Efter segern 1975 har den vietnamesiska kommunismen gått in i en ny historisk fas. Den står inför nya svårigheter och en ny internationell inramning och utsätts för motsägelsefulla spänningar. Den går mot en kris som återspeglar motsättningar i Vietnam och i VKP själv. Dess framtida utveckling kommer i stor utsträckning att bero på utvecklingen av den sociala situationen i Vietnam självt och på hur maktbalansen utvecklas på regional och internationell nivå.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)